

ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

ІВАНОВ ЮРІЙ БОРИСОВИЧ

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН**

Спеціальність 08.06.01 - "Економіка підприємств і форми
господарювання"

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків - 1997

00752268 (U)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки й організації промислового виробництва Харківського державного економічного університету.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор

ШТЕЦЬ КОСТЯНТИН ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
академік Національної академії наук України
ЧУМАЧЕНКО МИКОЛА ГРИГОРОВИЧ

доктор економічних наук, професор,
академік Академії економічних наук України
КЛІЯНЕНКО БОРИС ТЕРЕНТІЙОВИЧ

доктор економічних наук, професор
СТЕПАНОВ ІГОР GERMANOVICH

Провідна організація - Донецький державний університет.

Захист відбудеться "19" червня 1997 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради, шифр Д 02.12.02 по присудженню наукового ступеня доктора економічних наук у Харківському державному економічному університеті за адресою: 310001, м. Харків, пр. Леніна, 9-а.

3 дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківського державного економічного університету за адресою: 310001, м. Харків, пр. Леніна, 9-а.

Автореферат розісланий "17" травня 1997р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук,
професор

М.С. Дороніна

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

1.1. Актуальність теми дослідження. Найважливішим напрямком і основним змістом сучасного етапу розвитку економіки України є формування ринкових відносин. Об'єктивний процес становлення конкурентного середовища висуває на перший план проблему забезпечення ефективного функціонування підприємств, їх пристосування до умов ринку. Тому конкурентоспроможність підприємства як самостійна економічна категорія ринкової економіки набуває на сучасному етапі особливого значення.

Підвищення конкурентоспроможності виробників лежить в основі стійких конкурентних позицій національної економіки і її економічного зростання. У вітчизняній економічній літературі та практичній діяльності органів державного управління проблема переходу до ринкової економіки розглядається перш за все під кутом зору макроекономічних перетворень. Такий підхід уявляється цілком природним і правомірним, оскільки і методи державного регулювання, і умови загальногосподарської кон'юнктури в ринковій економіці суттєво відрізняються від централізованої.

Конкурентоспроможність підприємств виявляється на ринку в процесі обміну товарів, і її рівень залежить від впливу чинників макроекономічного середовища. Разом з тим діалектичний характер цієї категорії полягає в тому, що вона формується на внутрішньовиробничому рівні, і саме у внутрішньому середовищі підприємства знаходяться найбільш вагомі резерви і важелі її підвищення.

Створення сприятливих умов у національній економіці тільки формує передумови економічного зростання, а позитивні результати в цьому напрямку можна досягти виключно за рахунок забезпечення пристосування до нових умов і ефективного функціонування первинної ланки виробничої сфери - промислових підприємств. З цих позицій необхідною уявляється радикальна перебудова не тільки матеріальної бази виробництва, що, безумовно, має величезне значення і вважається пріоритетним, але й усіх організаційно-економічних складових внутрішнього середовища підприємств: форм і методів здійснення виробничо-господарської та збутової діяльності, підходів до планування стратегії підприємств, організації та управління виробництвом.

Методологічні, методичні та організаційно-економічні аспекти дослідження проблем формування ринкових відносин в економіці України і функціонування промислових підприємств в цих умовах знайшли відображення в працях С.С. Аптекаря, В.П. Бабича, В.І. Голікова, Д.О. Горелова, В.Л. Диканя, М.І. Долишнього, М.М. Єрмошенка, Б.Т. Кліяненка, І.І. Лукінова, М.Д. Прокопенка, М.Г. Чумаченка та ін.

В той же час узагальнення опублікованих за даними проблемами теоретичних концепцій, наявних методичних і науково-практичних розробок дозволяє стверджувати, що теоретичні засади дослідження конкурентоспроможності підприємств і обґрунтування організаційно-економічних напрямків її забезпечення, незважаючи на їх актуальність, не знайшли поки що належного висвітлення в економічній науці. Це негативно впливає на ефективність функціонування промислових підприємств і макроекономічні показники на-

ціональної економіки.

Об'єктивна необхідність поглиблення теоретичних, методичних та прикладних досліджень з метою розробки організаційно-економічної концепції забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств зумовили актуальність теми дисертації та її важливе значення для економічного розвитку України.

1.2. Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є розробка теоретико-методологічних засад підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств та обґрунтування на цій основі науково-методичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення стійкого їх функціонування в умовах формування ринкових відносин.

Для досягнення цієї мети були вирішені такі завдання:

обґрунтовано необхідність підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств як передумови подолання кризових явищ в національній економіці;

визначено з теоретичних позицій зміст категорії "конкурентоспроможність підприємства" та на основі пізнання загальних законів обґрунтовано її місце в системі категорій ринкової економіки;

теоретично обґрунтовано механізм взаємодії чинників зовнішнього і внутрішнього середовища та їх впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства;

розроблено теоретичні підходи і методичні засади організації, планування і регулювання стійкості протікання виробничих процесів;

обґрунтовано теоретичні підходи і науково-методичні рекомендації щодо організації раціональної взаємодії і координації основного і обслуговуючого виробництва;

розроблено науково-прикладні рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств за рахунок ефективного використання матеріальних ресурсів, організації управління підприємством в умовах формування конкурентного середовища.

1.3. Предмет і об'єкт дослідження. Предметом дослідження є проблеми ефективного функціонування промислових підприємств в умовах формування ринкових відносин, що визначило необхідність проведення теоретичних досліджень і розробки науково-прикладних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних виробників.

Об'єктом дослідження обрані промислові підприємства України

1.4. Загальна методика дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є сучасна економічна теорія в області ринкових відносин і організації виробництва, розроблена в фундаментальних працях вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів; законодавчі й нормативні акти України з питань розвитку народного господарства і ринкових відносин.

Дослідження ґрунтуються на застосуванні законів і категорій діалектики, загальнотеоретичних ідей теорії систем, теорії організації виробництва, на конкретних методичних засадах теорії масового обслуговування, математичного моделювання, факторно-функціонального, структурно-функціонального та логічного аналізу, принципах раціоналізації виробничих процесів.

Вірогідність наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується теоретичним обґрунтуванням поставлених проблем і наукового інструментарію їх вирішення; результатами аналізу великих масивів статистичних даних, матеріалів конкретного обстеження підприємств; застосуванням для обробки даних сучасних економіко-математичних методів і ПЕОМ.

В основу дисертації покладено теоретичні дослідження і науково-практичні розробки в області підвищення ефективності промислового виробництва й адаптації підприємств до роботи в умовах конкурентного середовища, які було виконано в Харківському державному економічному університеті під керівництвом і за безпосередньою участю автора. Дослідження проведені відповідно до програм виконання 13 ініціативних госпдоговірних науково-дослідних робіт і держбюджетної науково-дослідної роботи "Розробка системи технічних, організаційних і економічних заходів по забезпеченню стабільності функціонування промислових підприємств в умовах переходу до ринку" (№ 07.02.00/008K-95, 1993-1996 рр.), яка виконувалась згідно з рішенням ДКНТ України в рамках Державної науково-технічної програми 08.05.01 - "Управління економікою в процесі державотворення та подолання кризових явищ в економіці України".

1.5. Наукова новизна результатів дослідження, отриманих особисто автором. З методологічних позицій досліджені сутність і зміст конкурентоспроможності підприємства як динамічної економічної категорії. Розкриті методологічні засади та сформульовані принципи дослідження конкурентоспроможності підприємства. Критично проаналізовані існуючі методи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства та обґрунтовані умови, що визначають можливість ефективного практичного застосування цих методів. Досліджено взаємозв'язок і взаємовплив категорій "конкурентоспроможність підприємства" та "стійкість виробничо-господарської діяльності" на етапі формування конкурентного середовища.

Розроблені теоретичні підходи до класифікації чинників конкурентоспроможності підприємства, які дозволяють досліджувати особливості їх системної взаємодії та впливу на конкурентні позиції підприємства. Визначена ієрархічна структура взаємозв'язків чинників навколишнього середовища підприємства з урахуванням специфічних особливостей сучасного етапу розвитку національної економіки.

На основі теоретичного узагальнення розроблена і обґрунтована організаційно-економічна концепція забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств, визначено її складові частини і напрямки реалізації. Теоретично доведена об'єктивна необхідність забезпечення стійкості протікання виробничого процесу, раціонального використання матеріальних ресурсів і удосконалення організації управління підприємством для підвищення рівня його конкурентоспроможності.

Згідно з висунутою концепцією розроблені теоретичні і науково-методичні засади раціональної організації й оперативного управління виробничим процесом за допомогою системи аналітичних та оптимізаційних моделей. Запропоновано комплекс методичних рекомендацій з раціональної організації транспортного забезпечення основного виробництва, технічного

обслуговування, ремонту, реконструкції та модернізації технологічного устаткування з позицій забезпечення стійкості ходу виробничного процесу.

Запропоновано методичний інструментарій оптимізації матеріальних і паливно-енергетичних балансів підприємства з урахуванням багатоваріантності і взаємопереплетення внутрішньовиробничих технологічних потоків. Розроблені теоретичні засади та конкретні методичні рекомендації з визначення цін на взаємозамінні ресурси, які дозволяють встановлювати ціну в залежності від споживчих властивостей ресурсу та ефекту в споживача.

Теоретично обгрунтовані методичні основи визначення економічної доцільності реструктуризації промислового підприємства із застосуванням ринкових принципів оцінки його вартості. Запропонована організаційна структура маркетингової служби, що базується на її глибокій функціональній диференціації і дозволяє забезпечити ефективну взаємодію з іншими підрозділами підприємства.

1.6. Практична цінність роботи. Науково-практичні рекомендації та результати досліджень можуть бути використані на підприємствах різних галузей промисловості. Їх практичне застосування сприяє одночасно підвищенню ефективності виробничо-господарської діяльності та конкурентоспроможності продукції, що забезпечує стійкі ринкові позиції підприємств.

Практичну цінність мають такі науково-прикладні розробки: методика оптимізації оперативно-виробничого планування та регулювання виробництва; рекомендації щодо раціональної організації транспортного обслуговування основного виробництва, ремонту, реконструкції та модернізації технологічного устаткування в ході виробничого процесу; методика факторного аналізу ритмічності основного виробництва; методичний підхід до проектування й оптимізації матеріальних і паливно-енергетичних балансів з урахуванням внутрішніх і зовнішніх зв'язків підприємства; рекомендації до обгрунтування рівня цін на взаємозамінні види ресурсів; методика визначення економічної доцільності реструктуризації промислового підприємства; рекомендації щодо організації маркетингової діяльності підприємства і вибору раціональних організаційних структур управління підрозділами, що виділяються.

1.7. Реалізація результатів дослідження. Основні положення дисертації, які мають прикладний характер, впроваджені на підприємствах окремих галузей промисловості України, що підтверджується відповідними актами і довідками. Це, зокрема, розроблені автором пропозиції щодо раціональної організації технічного обслуговування, ремонту, реконструкції і модернізації основного технологічного устаткування, впроваджені у ВАТ "Алчевський металургійний комбінат" (м. Алчевськ Луганської обл.); науково-практичні рекомендації до визначення економічної доцільності реструктуризації підприємства, прийняті до використання ВАТ "Дергачівський завод турбокомпресорів"; рекомендації до формування стійкого протікання виробничого процесу й оперативного планування - ВАТ "Харківський завод "Кондиціонер", ВАТ "Запоріжжюкс" (м. Запоріжжя); розробки щодо організації ефективної взаємодії виробничих підрозділів підприємств з позицій маркетингового підходу - АТ "Виробничо-торговельна фірма "Еліта" (м. Харків).

Теоретичні розробки щодо класифікації чинників конкурентоспромож-

ності підприємства та дослідження механізму їх впливу, науково-методичні розробки для визначення економічної доцільності реструктуризації промислових підприємств, побудови раціональної системи взаємодії маркетингової служби з іншими функціональними підрозділами підприємства впроваджені в навчальний процес у Міжгалузовому інституті підвищення кваліфікації Харківського державного економічного університету.

Теоретичні та методичні засади визначення економічної доцільності реструктуризації промислових підприємств включені до виконаного за участю автора проекту TACIS PRUK 9402 - "Допомога уряду України в приватизації підприємств" (1995-1996 рр.).

1.8. Апробація роботи. Основні положення і результати досліджень, які наведені в дисертації, неодноразово доповідались на семінарах, що проводились Фондом державного майна України (Київ, 1996р.), Державним інститутом праці та соціально-економічних досліджень (Харків, 1992-1995 рр.), на 15 міжнародних, республіканських, регіональних і галузевих науково-теоретичних і науково-практичних конференціях.

1.9. Публікації. Результати досліджень автора, основні положення, теоретичні та методичні розробки, вміщені у дисертації, а також практичні рекомендації та висновки відображені в монографіях, брошурах, журналах, тематичних наукових збірниках, тезах доповідей науково-теоретичних і науково-практичних конференцій. Загальна кількість публікацій за темою дисертації (у тому числі ті, що не увійшли до автореферату), які розкривають зміст роботи - 64, загальним обсягом 68,4 ум.-друк. арк. Особистий внесок автора в опублікованих роботах складає 45,4 ум.-друк. арк.

1.10. Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, шести розділів, висновків, списку літератури з 232 найменувань, додатків. Робота викладена на 394 сторінках машинописного тексту, містить 28 таблиць та 38 рисунків.

2. ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації; визначено зміст проблеми і сутність авторського підходу до її розв'язання; сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет і методологію дослідження; розкрито наукову новизну дисертації; обґрунтовано практичну цінність її положень і висновків; висвітлено практичну реалізацію й апробацію одержаних результатів.

У першому розділі - "Методологічні засади дослідження й оцінки конкурентоспроможності підприємства" - розглянуто особливості функціонування промислових підприємств в умовах формування ринкових відносин; визначено економічну сутність категорії "конкурентоспроможність підприємства" та обґрунтовано методологічні підходи і принципи її дослідження. Проаналізовано взаємозв'язок конкурентоспроможності підприємства з іншими економічними категоріями ринкової економіки. Критично узагальнено методи дослідження й оцінки конкурентоспроможності підприємства, сформульовано умови їх застосування.

У другому розділі - "Система чинників конкурентоспроможності підприємства та методологічні засади їх класифікації" - теоретично обґрунтова-

но принципи й ознаки класифікації чинників; досліджено механізм впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на конкурентні позиції підприємства. Визначено ієрархічну структуру взаємозв'язків чинників оточуючого середовища і внутрігрупових зв'язків факторів внутрішнього середовища підприємства. Теоретично обгрунтовано організаційно-економічну концепцію забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

У третьому розділі - "Організація стійкого протікання виробничих процесів" - обгрунтовано роль і значення стійкості протікання виробничого процесу для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. З позицій системного підходу визначено теоретичні засади раціональної організації виробничих процесів, їх моделювання й алгоритмізації. Запропоновано методичні розробки і комплекс моделей з оптимізації оперативного планування і регулювання виробничих процесів.

У четвертому розділі - "Раціональна організація матеріально-технічного забезпечення виробничих процесів" - викладено методичні основи раціональної організації технічного обслуговування та ремонту технологічного устаткування промислових підприємств. Розроблено комплекс моделей оптимізації проведення комплексної реконструкції та модернізації технологічного устаткування в ході виробничого процесу й організації транспортного обслуговування виробництва.

У п'ятому розділі - "Організаційно-технічні й економічні аспекти раціонального використання матеріальних ресурсів" - теоретично обгрунтовано значення ефективного використання ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності підприємства. Розроблено методичні засади оптимізації проектних матеріальних і паливно-енергетичних балансів з урахуванням внутрішніх і зовнішніх зв'язків підприємства. Запропоновано методичні рекомендації щодо визначення цін на взаємозамінні види ресурсів.

У шостому розділі - "Організація управління підприємством в умовах переходу до ринку" - теоретично обгрунтовано проблему визначення економічної доцільності реструктуризації промислових підприємств, розроблено рекомендації з організації управління підприємствами, що виділяються в процесі реструктуризації. Запропоновано організаційну структуру маркетингової служби та логічну схему її взаємодії з іншими підрозділами підприємства.

У висновках подано основні теоретичні і науково-методичні положення, узагальнено результати проведених досліджень та практичних розробок.

3. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ РОБОТИ

3.1. Конкурентоспроможність підприємства як діалектична категорія потребує дослідження з урахуванням її динамічного характеру та у взаємозв'язку з іншими категоріями ринкової економіки.

Формування конкурентного середовища і лібералізація жорстко централізованого державного управління економікою призвели до суттєвого підвищення стохастичності всієї економічної системи. Наслідком цього стало різке зростання ролі та впливу чинників зовнішнього середовища на економіку підприємств, що вимагає відповідного їх пристосування до нових умов,

розробки відповідних методів господарювання, стратегії й тактики поведінки на ринку, тобто здатності реалізувати свої цілі у протистоянні з конкурентами. Тому конкурентоспроможність підприємства виступає однією з важливих категорій сучасної ринкової економіки.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної спеціальної літератури показує, що єдиний термінологічний підхід до визначення сутності конкурентоспроможності підприємства відсутній. Абсолютна більшість із застосовуваних у сучасній економічній літературі визначень конкурентоспроможності базується на теорії конкурентної переваги, що розроблена М.Портером, і розглядає конкурентоспроможність підприємства виключно як відносну категорію, виявити яку можна лише порівнянням ринкових позицій і конкретних фінансово-економічних показників діяльності підприємств між собою.

Такий методологічний підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємства, на думку автора, не відображає всієї глибини цієї категорії та має низку суттєвих вад. До основних з них належать такі:

наголос робиться на зіставленні кількісних показників діяльності конкурентів, у той час як поза полем зору дослідження залишається проблема визначення ефективності адаптації підприємства до зміни умов зовнішнього середовища;

зіставлення локальних або комплексних показників роботи підприємств, які конкурують, відбиває лише статичну оцінку їх порівняльної конкурентоспроможності;

відсутня системність оцінки конкурентоспроможності: локальні та інтегральні параметри роботи підприємств зіставляються без урахування складних внутрішньосистемних зв'язків, їх динаміки та синергічного ефекту тощо.

Конкурентоспроможність підприємства необхідно розглядати як систему, що складається з безперервно взаємодіючих факторів і характеризує ступінь реалізації потенційних можливостей підприємства щодо здобуття й утримання протягом тривалого часу конкурентної переваги. Тому під конкурентоспроможністю слід розуміти не тільки ефективність, а й ступінь динамічності пристосування підприємства до умов зовнішнього середовища.

При такому методологічному підході основний наголос робиться на здатність підприємства у максимально короткий строк і найбільш раціональним чином привести своє внутрішнє середовище у відповідність до зовнішніх умов, які безперервно змінюються, забезпечуючи в процесі адаптації підтримку і розвиток існуючих, а також створення нових конкурентних переваг.

В дисертації досліджено діалектичний характер взаємозв'язку і взаємозумовленості категорій "стійкість виробничо-господарської діяльності" і "конкурентоспроможність підприємств". Стойкість виробничо-економічної діяльності є необхідною, але недостатньою умовою конкурентоспроможності виробничо-економічних систем. Дійсно, для збереження існуючої конкурентної переваги необхідно забезпечити стійку роботу підприємства, тобто витримати задану траєкторію розвитку (або режим функціонування) системи.

Стойка робота підприємства може забезпечити лише підтримання досягнутих раніше конкурентних переваг, розвиток же цих переваг, а тим більше створення нових пов'язано вже не із збереженням, а з цілеспрямованою

зміною траєкторії розвитку системи в процесі її адаптації до впливів оточуючого середовища і до внутрішньосистемних перешкод. Разом з тим стійкість виробничо-господарської діяльності підприємства слід розглядати як необхідну передумову його конкурентоспроможності.

З точки зору системного підходу конкурентоспроможність може бути представлена як властивість виробничо-економічних систем змінювати траєкторію розвитку чи намічений режим функціонування у процесі адаптації до впливів зовнішнього середовища з метою збереження, розвитку вже наявних або створення нових конкурентних переваг. У порівнянні зі стійкістю виробничо-економічної діяльності підприємства конкурентоспроможність передбачає більш високий рівень самоорганізації та саморозвитку системи.

Узагальнення показало, що конкурентоспроможність суб'єкта господарювання може бути досліджена й оцінена тільки за достатньо тривалий проміжок часу, протягом якого реалізуються стратегічні цілі підприємства. Зробити об'єктивні висновки щодо конкретних позицій підприємства по показниках роботи за дискретні часові відрізки неможливо внаслідок того, що динаміка витрат на створення, підтримання чи розвиток конкурентної переваги не відповідає динаміці результатів, які отримуються.

Фактор часу має виключно важливе значення для забезпечення високого рівня конкурентоспроможності підприємства, оскільки вироблення та реалізація конкурентної стратегії являють собою процес, завдання якого - не тільки абсолютний результат регулювання внутрішньовиробничих факторів, а й синхронність і своєчасність отримання цього результату.

Категорія "конкурентоспроможність підприємства" тісно пов'язана з конкурентоспроможністю товару. Діалектичний взаємозв'язок і єдність цих категорій полягають у тому, що конкурентоспроможність товару одночасно є і необхідною умовою міцних конкурентних позицій підприємства, і виступає як наслідок високого рівня його конкурентоспроможності.

Аналіз економічної суті категорії "конкурентоспроможність підприємства" показує, що конкурентоспроможність продукції є невід'ємною частиною комплексу цілей її виробника. Підприємство реалізує свої цілі за допомогою продажу товару на ринку. Природно, що підприємство не може бути конкурентоспроможним, якщо його товар не має збуту. Тому конкурентоспроможність товару лежить в основі стійких конкурентних позицій виробника. Разом з тим конкурентоспроможність товару не є достатньою умовою конкурентоспроможності підприємства. Так, наприклад, в деяких випадках товар може бути конкурентоспроможним при його реалізації за демпінговими цінами.

Крім прямого зв'язку між цими категоріями існує й опосередкований зв'язок. Так, продавець товару з низьким рівнем конкурентоспроможності несе додаткові витрати, пов'язані зі складуванням та зберіганням товару, необхідністю реалізації додаткових заходів щодо стимулювання збуту, а іноді й прямі втрати від уцінки товару, що не користується попитом. Синергічний характер впливу конкурентоспроможності продукції на конкурентоспроможність підприємства виявляється шляхом підсилення сукупного ефекту за рахунок міжфакторних внутрісистемних зв'язків.

Неоднозначність існуючих у сучасній економіці методичних підходів до

дослідження конкурентоспроможності підприємства зумовлює і множинність використовуваних методів її оцінки.

В дисертації теоретично узагальнені методи дослідження й оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства. Загальною вадою проаналізованих методів (за виключенням матричних) є статичність оцінки конкурентних позицій конкретного підприємства у порівнянні з іншим (реальним чи еталонним). Отриманий результат може бути віднесений тільки до моменту дослідження і залишається справедливим лише протягом відносно короткого періоду часу. Екстраполяція оцінки конкурентоспроможності підприємства на тривалі інтервали часу без належного прогнозування динаміки факторів конкурентоспроможності суттєво знижує вірогідність висновків.

Динаміка конкурентоспроможності підприємства, яка описує процеси його адаптації до умов зовнішнього середовища, а також створювання, розвитку й утримання конкурентних переваг методами, що розглянуті, не аналізується.

Найбільш прийнятною уявляється оцінка рівня конкурентоспроможності підприємства за допомогою показників "конкурентного статусу фірми" й "рівня конкурентної переваги". Однак головною проблемою при їх застосуванні є визначення й оцінка ступеня достатності розвитку стратегічного потенціалу підприємства та умов зовнішнього середовища для створення і підтримки на високому рівні конкурентної переваги. Обов'язковою вимогою при використанні цього підходу є те, що для кожного елемента стратегічного потенціалу необхідно виявити та чітко визначити параметри відповідних ресурсів, які можуть забезпечити досягнення цілей підприємства на кожному з етапів життєвого циклу конкурентної переваги.

Кількісну оцінку рівня конкурентного статусу підприємства слід застосовувати для аналізу причин невідповідності фактичних і необхідних значень стратегічного його потенціалу, виявлення ступеня впливу зовнішніх чинників на рівень конкурентної переваги й вироблення на цій основі цілей стратегічного розвитку підприємства.

3.2. Об'єктивне дослідження та оцінка конкурентоспроможності підприємства забезпечуються дотриманням системи принципів, які теоретично обґрунтовано в дисертації.

Різноплановість методичних підходів і показників рівня конкурентоспроможності підприємства, що використовуються в роботах зарубіжних та вітчизняних авторів, в значній мірі обумовлена відсутністю системи принципів дослідження й оцінки конкурентоспроможності. На основі теоретичного узагальнення в роботі обґрунтовані основні принципи дослідження конкурентоспроможності підприємства, до яких слід віднести: системність, об'єктивність, динамічність, безперервність, оптимальність, конструктивність.

Принцип системності в дослідженні конкурентоспроможності підприємства випливає з характеру самої категорії, яка аналізується. Основою для оцінки рівня конкурентоспроможності і розробки відповідних рекомендацій можуть бути результати системного аналізу впливу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з урахуванням міжфакторних взаємозв'язків та обумовленого ними синергічного ефекту.

Обов'язковою умовою є дослідження впливу чинників конкурентоспроможності підприємства з урахуванням подвійного характеру цього впливу. З одного боку, об'єктивною передумовою високого рівня конкурентоспроможності підприємства є його забезпеченість виробничими ресурсами: сировиною і матеріалами, основним і оборотним капіталом, трудовими ресурсами тощо. З іншого - ефективність використання цих ресурсів, яка визначається спроможністю підприємства не тільки адаптуватися до зміни оточуючого середовища, а й певним чином формувати найкращі зміни зовнішніх чинників за допомогою зворотних зв'язків з системами вищого рівня ієрархії.

Під принципом комплексності розуміється не тільки необхідність врахування та аналізу всього спектра факторів, що впливають, але й органічне сполучення обох методологічних підходів. Результати дослідження конкурентоспроможності підприємства повинні поєднувати в собі й оцінку ефективності процесу його адаптації до умов зовнішнього середовища, що змінюються, і ступінь реалізації стратегічного потенціалу, і порівняльні конкурентні позиції підприємства.

Принцип об'єктивності в дослідженні конкурентоспроможності підприємства полягає в тому, що результати цього дослідження мають відбивати реальні конкурентні позиції суб'єкта господарювання, базуватися на достатньо повній і вірогідній інформації про внутрішні та зовнішні умови його функціонування. Реалізація цього принципу потребує перш за все забезпечення сумірності та порівняльності всіх компонентів оцінки.

В дисертації сформульований комплекс вимог, дотримання яких забезпечить необхідний ступінь коректності порівняння конкурентних позицій підприємства з обраною базою порівняння: сумірність характеристик продукції, яка випускається, за тотожністю потреб, що задовольняються з її допомогою; порівняльність сегментів ринку, для яких призначена продукція; порівняльність за асортиментом продукції та структурою видів діяльності підприємств; сумірність фази життєвого циклу, в якій вони функціонують.

Одним з найважливіших принципів дослідження й оцінки конкурентоспроможності підприємства є принцип динамічності оцінок. Статичні дискретні оцінки, за допомогою яких можна зафіксувати рівень конкурентоспроможності підприємства в конкретний момент часу, не характеризують динаміку й інтенсивність процесу розвитку і створення нових конкурентних переваг. Тому для дослідження та прогнозування процесу розвитку слід аналізувати динамічний ряд дискретних оцінок.

Рівень конкурентоспроможності підприємства самою своєю суттю не тільки є динамічною функцією чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, але й характеризується безперервністю. Тому дискретні оцінки не завжди дають можливість вловити стрибкоподібні зміни факторів, оцінити можливі тенденції динаміки конкурентних позицій підприємства і вчасно реалізувати відповідні управлінські втручання. З цієї точки зору доцільним і необхідним вважається створення на рівні підприємства системи моніторингу як власне конкурентних позицій, так і факторів конкурентоспроможності. Тільки на такій основі може бути вироблена ефективна та раціональна конкурентна стратегія підприємства.

Характерною особливістю досліджуваної категорії є багатоваріантність шляхів і методів досягнення однакового результату: такі ж самі зміни рівня конкурентоспроможності підприємств можуть бути отримані за допомогою управлінського впливу на різні групи чинників або різною інтенсивністю регулювання тих самих чинників. Тому необхідним у дослідженні конкурентних позицій підприємств є принцип оптимальності, згідно з яким об'єктом дослідження виступає не тільки сам рівень конкурентоспроможності, а й ступінь ефективності його досягнення.

Принцип конструктивності визначається практичною спрямованістю самого дослідження конкурентоспроможності підприємства у відповідності до поставленої мети, оскільки результати такого дослідження повинні не тільки визначити та зафіксувати досягнутий рівень конкурентоспроможності, а й показати конкретні шляхи його підтримання та підвищення. Згідно з цим принципом в роботі розроблено процедуру проведення такого дослідження.

3.3. Аналіз особливостей механізму впливу чинників на рівень конкурентоспроможності підприємства слід базувати на їх класифікації, що запропонована в роботі.

Рівень конкурентоспроможності підприємства у кожний конкретний момент часу визначається спільним впливом взаємозв'язаних і взаємозалежних чинників, які можуть бути представлені у вигляді системи. Усі вони діють одночасно та в різних напрямках, підсилюючи або послабляючи результуючий вплив.

Принципові підходи до класифікації чинників конкурентоспроможності підприємства подані в табл. 1. Розроблена система класифікації чинників має відносний характер: одні й ті ж чинники залежно від мети дослідження та відповідної класифікаційної ознаки можуть бути віднесені до різних класів.

Таблиця 1

Класифікація чинників конкурентоспроможності підприємства

Класифікаційна ознака	Клас чинників
1	2
Джерела походження	1. Зовнішній (фактори оточуючого середовища) 2. Внутрішньовиробничий (фактори внутрішнього середовища підприємства)
Природа	1. Науково-технічний 2. Організаційно-економічний 3. Соціально-психологічний 4. Екологічний 5. Політичний
Тривалість дії	1. Постійний 2. Тимчасовий (сезонний) 3. Епізодичний
Характер виявлення	1. Циклічний 2. Нециклічний
Характер впливу	1. Цілеспрямований 2. Випадковий
Спрямованість дії	1. Стимулюючий 2. Стримуючий

1	2
Можливість регулювання	1. Регульований 2. Нерегульований
Характер міжфакторної взаємодії	1. Незалежний 2. Взаємозв'язаний
Внутрішня структура	1. Одиничний (елементарний) 2. Комплексний
Характер походження	1. Первинний 2. Похідний
Ступінь корисності	1. Корисний 2. Нейтральний 3. Шкідливий 4. Зайвий (дублюючий)
Значення в забезпеченні конкурентоспроможності	1. Головний 2. Основний 3. Допоміжний

Розроблені підходи до класифікації чинників конкурентоспроможності підприємства створюють методичну основу для аналізу особливостей їх впливу. Ключове значення для такого аналізу має перша з класифікаційних ознак - за джерелами походження.

Саме фактори зовнішнього середовища відбивають сукупність тих умов, до яких адаптується підприємство, а внутрішньовиробничі - визначають як саму можливість, так і ефективність процесу адаптації.

Динаміка умов зовнішнього середовища впливає на всі найважливіші показники роботи підприємства, змінюючи тим самим його конкурентні позиції. При цьому більш конкурентоспроможним є те підприємство, яке змогло найбільш адекватним чином і в найкоротші строки адаптуватися до нового стану оточуючого середовища. Певною мірою фактори зовнішнього середовища слід розглядати як первинні.

Згідно з розробленою класифікацією запропонована ієрархічна структура системних взаємозв'язків чинників оточуючого середовища (рис.1), яка містить у собі три рівні: галузевої, національної та світової економіки.

Виробничо-економічна діяльність підприємства входить підсистемою до економічної системи галузі, а тому галузева специфіка знаходить своє безпосереднє відображення в рівні конкурентоспроможності кожного підприємства. У міру переходу від централізованої до ринкової економіки ступінь впливу чинників цієї групи на рівень конкурентоспроможності знижується, однак, все ж залишається значущим навіть у країнах з розвинутою ринковою економікою, що підтверджує доцільність виділення вказаної групи факторів.

Усі чинники галузевого рівня діють не ізольовано, а мають достатньо тісні міжгрупові взаємозв'язки. Так і рівень конкуренції, і методи галузевого регулювання, і рівень конкурентоспроможності сполучених галузей впливають на параметри попиту. Останній, у свою чергу, впливає на конкурентну стратегію підприємств галузі і змінює ринкові позиції сполучених галузей.

Більш високий рівень ієрархії мають чинники, які відображують умови національної економіки. Однією з найважливіших груп цього рівня, особливо

значущою для умов перехідного періоду, є державне регулювання економіки. До основних чинників цієї групи відносяться: законодавче і нормативне регулювання підприємницької діяльності, рівня зайнятості, заробітної плати та відтворення робочої сили; податкова політика; антимонопольне регулювання; кредитно-фінансова і зовнішньоекономічна політика.

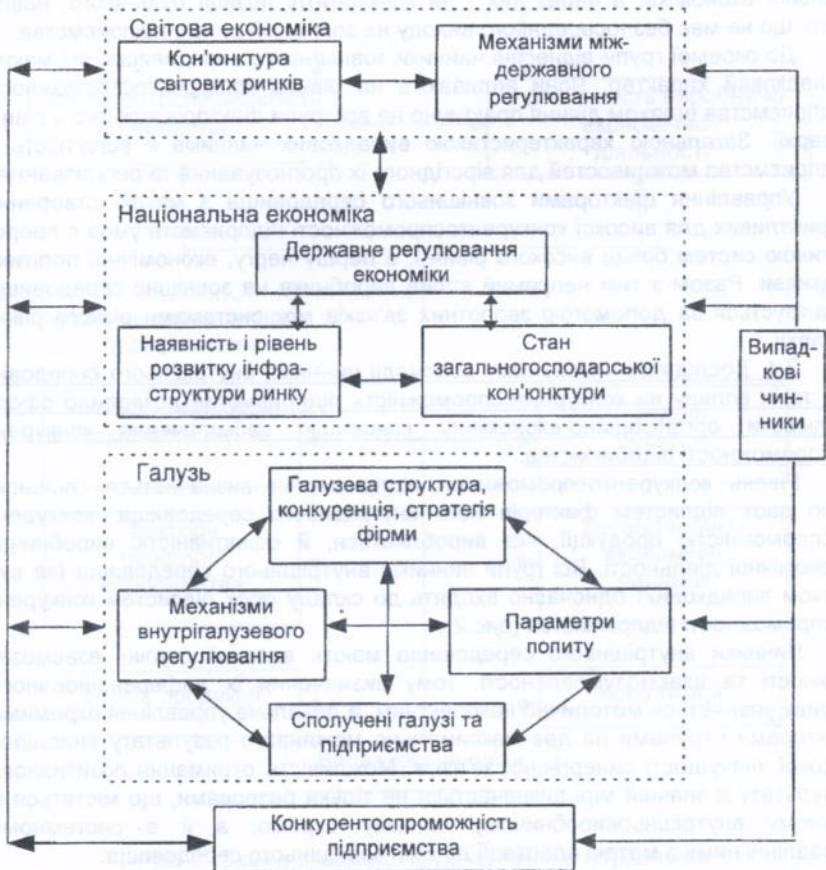

Рис. 1. Ієрархічна структура взаємозв'язків чинників оточуючого середовища

У перехідній економіці однією з важливих груп чинників конкурентоспроможності виступає наявність і рівень розвитку ринкової інфраструктури, а не тільки її динаміка, що є характерним для країн з розвинутою ринковою економікою. Фактори цієї групи відбивають наявність умов для нормального функціонування ринкової економіки та впливають на конкурентоспроможність конкретних виробників продукції і позиції національної економіки.

Чинники конкурентоспроможності, що належать до рівня світової економіки, мають двоякий характер діяння. По-перше, вони прямо впливають на конкурентні позиції (як на зовнішньому, так і на вітчизняному ринку) тих підприємств, які самі безпосередньо здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. По-друге, вони впливають на конкурентоспроможність галузі та національної економіки, а через них - на конкурентні позиції будь-якого, навіть того, що не має безпосереднього виходу на зовнішній ринок, підприємства.

До окремої групи віднесені чинники зовнішнього середовища, які мають випадковий характер. Вони впливають на рівень конкурентоспроможності підприємства шляхом діяння практично на всі групи факторів кожного з рівнів ієрархії. Загальною характеристикою випадкових чинників є відсутність у підприємства можливостей для вірогідного їх прогнозування та регулювання.

Управління факторами зовнішнього середовища з метою створення сприятливих для високої конкурентоспроможності підприємств умов є прерогативою систем більш високого рівня і, в першу чергу, економічної політики держави. Разом з тим непрямий вплив виробника на зовнішнє середовище реалізується за допомогою зворотних зв'язків між системами різного рівня ієрархії.

3.4. Дослідження механізму взаємодії чинників внутрішнього середовища та їх впливу на конкурентоспроможність підприємства дозволило сформулювати організаційно-економічну концепцію забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Рівень конкурентоспроможності підприємства визначається спільною дією двох підсистем факторів його внутрішнього середовища: конкурентоспроможністю продукції, яка виробляється, й ефективністю виробничо-економічної діяльності. Всі групи чинників внутрішнього середовища (за винятком випадкових) одночасно входять до складу обох підсистем конкурентоспроможності підприємства (рис.2).

Чинники внутрішнього середовища мають високий ступінь взаємозалежності та взаємозумовленості, тому визначення їх диференційованого впливу уявляється методично некоректним, а локальне управління окремими факторами і групами не дає максимально можливого результату внаслідок високої значущості синергійних зв'язків. Можливість отримання позитивного результату в значній мірі визначається не тільки резервами, що містяться в кожному внутрішньовиробничому чиннику окремо, а й в системному управлінні ними з метою адаптації до змін зовнішнього середовища.

В дисертації обґрунтована провідна роль організаційно-економічних чинників для забезпечення його конкурентоспроможності в процесі адаптації підприємства до впливів навколишнього середовища.

Усі організаційно-економічні фактори можуть бути об'єднані в дві підгрупи: організація виробництва і праці та система управління підприємством.

Вплив чинників організації виробництва і праці на рівень конкурентоспроможності підприємства проявляється в основному через підвищення ефективності його виробничо-господарської діяльності. Однак деякі з них (наприклад, гнучкість організації технічної підготовки виробництва та системи організації виробництва) впливають і на конкурентоспроможність продукції,

створюючи умови як для досягнення і підтримання необхідного технічного рівня, так і для своєчасного коригування тактики підприємства.

Рис. 2. Схема взаємодії груп чинників внутрішнього середовища підприємства

Чинники, які характеризують систему управління підприємством, впливають одночасно на обидві підсистеми його конкурентоспроможності. Одним з ключових чинників цієї групи виступає система внутрішньовиробничого планування, за допомогою якої реалізується поруч з іншими такий найважливіший напрямок підвищення конкурентоспроможності, як диверсифікація продукції і виробничо-господарської діяльності підприємства у цілому. Оперативне управління та регулювання носять сполучений характер з організацією виробництва і певною мірою відбивають гнучкість системи планування.

Організація маркетингової діяльності може бути віднесена до організаційно-економічних чинників у тій частині, в якій вона зв'язана з функціонуванням системи управління самого підприємства. До складу цієї підгрупи входять, перш за все, структура та функціональні взаємозв'язки маркетингової служби. Цей фактор характеризує організацію й ефективність взаємодії управлінських підрозділів підприємства по реалізації маркетингової діяльності. До цієї групи, хоча й з деякими застереженнями, можуть бути віднесені і цінова політика підприємства, і ступінь її адаптивності.

На підставі аналізу механізму впливу чинників внутрішнього середовища підприємства на його конкурентні позиції в дисертації розроблено організаційно-економічну концепцію забезпечення конкурентоспроможності підприємства, яка визначає теоретичні засади і способи організації практичної діяльності в цій області.

В основу концепції покладено діалектичний характер конкурентоспроможності підприємства, яка може бути визначена тільки на ринку, але формується в процесі виробничо-господарської діяльності безпосередньо на підприємстві. Внутрішнє середовище підприємства є саме тією сферою, яка схильна до найбільш активного регулювання з боку самого підприємства. Тому управління цими факторами дозволяє ефективно впливати на рівень його конкурентоспроможності. Процес адаптації полягає в регулюванні внутрішнього середовища підприємства з метою підсилення позитивного впливу й елімінації негативних наслідків зміни чинників зовнішнього середовища.

В умовах перехідного періоду при несприятливій кон'юктурі внутрішнього ринку й обмежених інвестиційних можливостях ключового значення для забезпечення конкурентоспроможності підприємств набувають організаційно-економічні фактори. Чинники цієї групи є найбільш мобільними, і зміна їх у більшості випадків не вимагає значних обсягів інвестицій.

Принципова структура запропонованої концепції складається з трьох рівнів: цілі, комплекс теоретико-методичного забезпечення та інструментарій практичної реалізації (рис.3). Ключовими напрямками організаційно-економічної концепції забезпечення конкурентоспроможності підприємства, реалізація яких уявляється найбільш доцільною на сучасному етапі, визначено забезпечення стійкого протікання виробничого процесу, ефективне використання матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів, а також удосконалення організації управління підприємством.

На базі цих ключових напрямків у дисертації обґрунтований комплекс завдань теоретико-методичного і науково-практичного характеру, вирішення яких забезпечує досягнення сформульованих цілей, визначено склад і логічну послідовність виконання робіт з практичної реалізації концепції.

Як і сама конкурентоспроможність підприємства, запропонована концепція її забезпечення носить системний характер, тому практичний інструментарій її реалізації слід розглядати як елементи системи, між якими існують внутрісистемні зв'язки. Найбільший ефект досягається при одночасному та взаємопов'язаному використанні всіх елементів розробленого науково-практичного інструментарію.

Рис.3. Структура організаційно-економічної концепції забезпечення конкурентоспроможності підприємства

3.5. Стійкість протікання виробничих процесів забезпечується системою організації та оперативного регулювання виробництва, яка має ґрунтуватися на динамічних функціональних розрахунках параметрів.

Одним з найважливіших організаційних чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємства виступає організація стійкого протікання виробничого процесу.

Найбільш суттєвою стороною функціонування всієї виробничої системи і зовнішнім вираженням її складного механізму є взаємодія виробничих потоків, які формуються в часі. Чітке функціонування цього механізму в цілому показує, в якій мірі організація й управління виробництвом здатні використовувати наявні техніко-технологічні передумови і фактори для отримання намічених результатів.

Рациональне формування потоків передбачає, по-перше, таку організацію протікання виробничого процесу в попередньому технологічному підрозділі, при якій параметри потоку, який виходить, відповідали б вимогам іншого, і, по-друге, формування раціональної структури потоків на вході системи, щоб з урахуванням умов попередніх кроків забезпечити найбільш ефективний режим функціонування кожного з розташованих по технологічній низці підрозділів. Математична постановка задачі має такий вид.

Визначимо інтенсивність вхідного потоку до будь-якого виробничого підрозділу N_{j+1} в момент часу t_{j+1} через $\Lambda_{x_{j+1}}(N_{j+1}, t_{j+1})$:

$$\Lambda_{x_{j+1}}(N_{j+1}, t_{j+1}) = \lambda_{x_j}(N_j, t_j) + \Delta \lambda_{x_{j+1}}(\lambda_{x_j}, N_{j+1}, \Delta t), \quad (1)$$

де $\lambda_{x_j}(N_j, t_j)$ - інтенсивність вихідного потоку з властивостями x_j по підрозділу N_j ($j = 0, 1, \dots, m$) в момент часу t_j , т/год.;

$\Delta \lambda_{x_{j+1}}(\lambda_{x_j}, N_{j+1}, \Delta t)$ - зміна інтенсивності потоку за рахунок витрат часу Δt по руху потоку до наступного по технологічній низці підрозділу N_{j+1} в залежності від властивостей потоку x_{j+1} , т/год.

$$\rho_{\Sigma} = \sum_{t=t_0}^{t_n} \sum_{j=0}^m \left| \Lambda_{x_{j+1}}(N_{j+1}, t_{j+1}) - \mu_{x_{j+1}}(N_{j+1}, t_{j+1}) \right| \rightarrow \min, \quad (2)$$

$$\Lambda_{x_j}^{\min}(N_j, t_j) \leq \Lambda_{x_j}(N_j, t_j) \leq \Lambda_{x_j}^{\max}(N_j, t_j) \quad , \quad (3)$$

де ρ_{Σ} - сумарне відхилення інтенсивностей вхідних потоків до підрозділів N_{j+1} від інтенсивностей обробки потоку в цих підрозділах, т/год.;

$\mu_{x_{j+1}}(N_{j+1}, t_{j+1})$ - інтенсивність обробки потоку в підрозділі N_{j+1} як вираження його потужності в момент часу t_{j+1} з урахуванням властивостей вхідного потоку $x_{j=1}$, т/год.;

$\Lambda_{x_j}^{\min}(N_j, t_j), \Lambda_{x_j}^{\max}(N_j, t_j)$ - мінімально та максимально припустимі значення інтенсивності потоків, що прибувають у підрозділ N_j в кожен конкретний момент часу t_j , т/год.

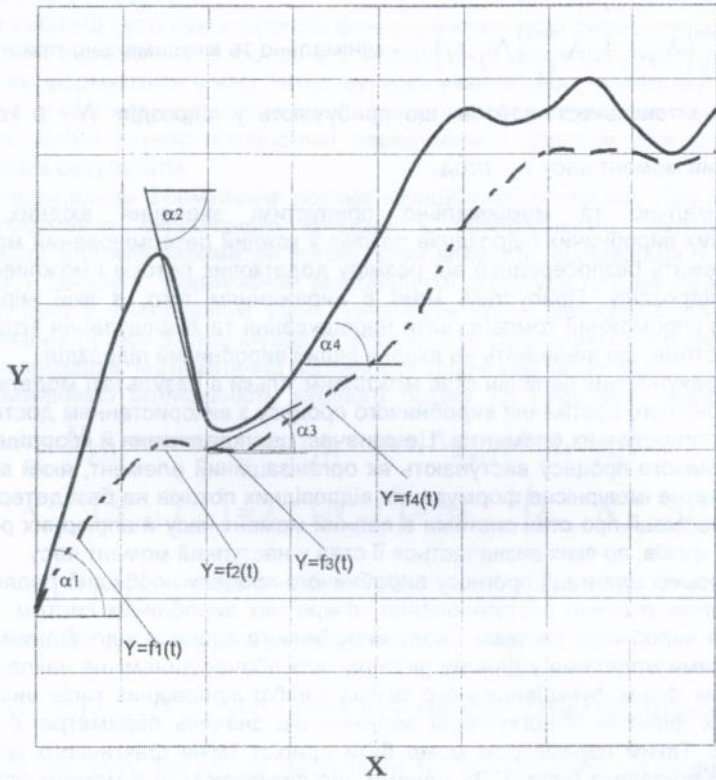
Мінімально та максимально припустимі значення вхідних для відповідних виробничих підрозділів потоків у кожен детермінований момент часу залежать безпосередньо від розміру додаткових потоків і можливостей даного підрозділу. Припустимі межі є вираженням того, в якій мірі цей підрозділ спроможний компенсувати нарощування та зменшування інтенсивностей потоків, що виникають на вході в інший виробничий підрозділ.

Розрахунок цих величин стає можливим тільки в результаті моделювання ймовірнісного протікання виробничого процесу з використанням достатньо точних прогностичних елементів. Це означає, що погодження й координування виробничого процесу виступають як організаційний елемент, який визначає конкретне ймовірнісне формування відповідних потоків на базі детермінованої інформації про стан системи в певний момент часу й апріорних розрахункових кроків, по яких визначається її стан у наступний момент часу.

У процесі адаптації прогнозу виробничого процесу необхідно реалізувати динамічне рішення ототожнювання конкретних виробничих систем. Відображення виробничої системи і ходу виробничого процесу відповідними математичними моделями у даному випадку передбачає динамічне накладання конкретних форм функціонального зв'язку і вибір відповідних типів використовуваних фільтрів згладжування залежно від значень параметра x , який управляє. Таким параметром може бути приріст зміни фактичного розміру цільового показника ($x = tg\alpha$). За даними, що визначаються в момент часу t_1 , розраховується значення відповідних показників і параметрів у момент часу t_2 і моделюється їх взаємодія як вихідна база для наступних розрахункових кроків.

Визначена таким чином динамічність функціональних розрахунків передбачуваних величин показників і параметрів, що характеризують протікання виробничого процесу, повинна забезпечити максимальне зближення фактичного ходу виробництва з запроєктованим графіком (рис.4). Такий підхід дає більш високі результати у порівнянні з стереотипним згладжуванням рядів даних.

Організація виробництва при формуванні виробничого процесу вирішує завдання упорядкування організаційного складу потоків шляхом визначення черговості обробки та руху конкретних одиниць таким чином, щоб до будь-

— фактична зміна параметра
 - - - - - запроектована зміна параметра

Рис. 4. Проектування параметрів виробничого процесу за динамічним визначенням функціональних залежностей

якого наступного виробничого підрозділу потоки прибували з необхідною у кожний визначений момент часу інтенсивністю. Моделювання виступає, з одного боку, як математичне зображення виробничого процесу, що протікає, а з іншого - як засіб знаходження оптимальних рішень по його формуванню з урахуванням існуючої динамічності всіх елементів виробничо-економічної системи.

Відповідно до запропонованих моделей розроблено систему алгоритмів, при послідовній реалізації яких або приймається конкретне проміжне організаційне рішення, або визначається величина найбільш значущих параметрів і показників, що характеризують процес, для складання варіантного рішення запроєктованого протікання виробничого процесу на черговий період часу.

Процес моделювання протікання виробничого процесу виступає як двоступінчасте ітераційне рішення, в результаті якого повинні бути визначені як оптимальний розподіл виробничого завдання, тобто розраховані виробничі програми як обмеження, так і оптимальний варіант протікання самого виробничого процесу.

Для забезпечення стійкості протікання виробничого процесу в дисертації розроблено методичні засади його оперативного планування і регулювання. В процесі формування оперативних планів-графіків за допомогою запропонованих методичних розробок вирішується таке коло питань: призначення виробничих потоків, включаючи додаткові, за кількістю та складом в часовому розрізі, за видом продукції, що випускається; визначення черговості обробки одиниць виробничих потоків; координування й узгодження роботи виробничих підрозділів і встановлених виробничих потужностей; формування партій за номенклатурою продукції; створення буферних запасів між підрозділами; забезпечення пропорційності виробничих потужностей на оперативному рівні; дотримання ритмічності виробництва та збуту продукції.

Призначення виробничих потоків як основний елемент складання оперативних планів-графіків об'єднує в собі комплексне вирішення формування виробничого процесу в плановому періоді, яке виражає як безпосередню роботу підрозділів, так і рух виробничих потоків у часовому розрізі. Вирішеня даної задачі являє собою складний ітеративний алгоритм динамічної дії з системним характером. У результаті видається відповідний масив призначень і руху потоків, які повинні забезпечувати однозначність руху.

Компенсація зафіксованих відхилень, виходячи зі стану системи та виробничої ситуації, що склалася, може, з управлінської точки зору, відбуватися різними шляхами:

формуванням виробничого процесу в певному виробничому підрозділі в залежності від резерву потужності й умов матеріально-технічного забезпечення;

форсування руху виробничих потоків між послідовно розташованими виробничими підрозділами в результаті організаційного впливу;

згладжуванням зафіксованих відхилень за рахунок оперативної зміни параметрів потоків як нового варіантного рішення протікання виробничого процесу на певний проміжок часу в рамках планового періоду;

використанням додаткових потоків у результаті цілеспрямованого управління виробничими заділами (однак слід мати на увазі, що додаткові потоки в деяких ситуаціях можуть стати першопричиною порушення розвитку процесу в майбутньому);

змінюючи послідовність виробничих потоків, що може бути рекомендовано як організаційний вплив для перекривання відносно короткочасних відхилень від оперативного плану-графіка.

Розроблені методичні засади оперативного регулювання виробничого процесу забезпечують постійне коригування й оптимізацію оперативних планів-графіків.

3.6. Запропоновано комплекс методичних рекомендацій щодо раціональної організації транспортного обслуговування виробництва, технічного обслуговування, ремонту, реконструкції та модернізації основного технологічного устаткування в ході виробничого процесу.

Оптимальна, з економічної точки зору, організація матеріально-технічного забезпечення виробництва являє собою багатокритеріальну задачу, при вирішенні якої, поряд з підтриманням ритмічності основного виробничого процесу, повинні бути забезпечені як максимальна ефективність окремого функціонування кожної з підсистем, що обслуговують, так і найвищі кінцеві техніко-економічні показники діяльності підприємства як єдиної системи.

В основу раціональної організації технічного обслуговування та ремонту основного технологічного устаткування покладено визначення оптимальної потреби в ремонтних матеріалах і запасних частинах, яка базується на комплексі ймовірнісних моделей технічного стану устаткування та прогнозуванні потреби в конкретних деталях. Оптимум погоджування заходів щодо технічного обслуговування з основним виробництвом характеризується мінімальними втратами виробництва чи максимальним його обсягом. При визначенні строків і тривалості ремонту нерозривно зв'язаних виробничих підрозділів слід враховувати також величину можливого приросту інтенсивності потоків за рахунок буферних запасів.

Загальний економічний критерій узгодженості ремонту з основним виробничим процесом полягає в мінімізації сумарних значень втрат часу по протіканню виробничого процесу (у зв'язку з мінливістю параметрів процесу в період ремонту в порівнянні з нормальним його ходом) та втрат часу на проведення ремонтних робіт з урахуванням зміни продуктивності устаткування у міжремонтному періоді.

Визначення збитків у сполучених підрозділах базується на врахуванні прямих втрат обсягів виробництва, пов'язаних зі зменшенням продуктивності устаткування, і додаткових витрат, пов'язаних з компенсацією інтенсивності основного технологічного потоку.

Дійсний оптимум системи організації технічного обслуговування та ремонту технологічного устаткування може бути визначений тільки виходячи з кінцевих результатів виробничо-господарської діяльності підприємства з урахуванням наявних можливостей по мобілізації ремонтних потужностей, трудових і матеріальних ресурсів, раціонального залучення буферних

заділів.

Втрати прибутку при проведенні комплексної реконструкції та модернізації мінімізуються шляхом створення максимально можливих технічно і технологічно доцільних буферних міжопераційних запасів, а також визначенням оптимальної черговості вибуття та вводу в експлуатацію устаткування, що реконструюється та модернізується.

На стиці сполучених внутрішньозаводських технологічних підрозділів, де необхідна жорстка регламентація і координація транспорту й основного технологічного процесу, особливо актуальною є проблема раціональної організації транспортного обслуговування. Основним критерієм ефективності організації транспортного обслуговування на підприємстві є мінімізація транспортних витрат при безперебійному обслуговуванні споживачів, мінімізації втрат основного виробництва, збалансуванні інтенсивності транспортних потоків з пропускною спроможністю підрозділу, який обслуговується, та виконанні графіка відвантажування готової продукції.

Для визначення впливу якості транспортного обслуговування основного виробництва на рівень ритмічності виробничого процесу запропоновано узагальнюючий показник ($\alpha_{\text{ТР}}$), який визначає частку транспортних цехів у порушенні ритмічності основного виробничого процесу.

$$\alpha_{\text{ТР}} = \sum_{j=1}^m \frac{\left| \sum_{i=1}^n (t''_{\phi ij} - t''_{z ij}) - (t'_{\phi ij} - t'_{z ij}) \right| - \left| \sum_{i=1}^n (t'_{\phi ij} - t'_{z ij}) \right|}{\left| \sum_{i=1}^n [(t'''_{\phi ij} - t'''_{z ij}) - (t'_{\phi ij} - t'_{z ij})] \right|} \quad (4)$$

де $(t''_{\phi ij} - t''_{z ij})$ - відхилення фактичного часу закінчення транспортних операцій по потоку i ($i=1, 2, \dots, n$) відповідного технологічного маршруту підрозділу j ($j=1, 2, \dots, m$) від графіка, год.;

$(t'_{\phi ij} - t'_{z ij})$ - відхилення фактичного часу початку транспортних операцій по потоку i відповідного технологічного маршруту підрозділу j від графіка, год.;

$(t'''_{\phi ij} - t'''_{z ij})$ - відхилення фактичного часу закінчення загального виробничого циклу по потоку i відповідного технологічного маршруту підрозділу j від графіка, год.;

Запропонована методика пофакторного аналізу ритмічності виробничого процесу дозволяє встановити ділянки з високою аритмічністю, забезпечити погоджений режим роботи всіх виробничих і допоміжних підрозділів підприємства.

Розроблено методичні підходи до визначення необхідної періодичності поставок матеріальних ресурсів з урахуванням тривалості транспортних і підготовчих операцій, організації транспортного обслуговування на виході підприємства, які дозволяють здійснювати більш обґрунтоване оперативне

планування роботи транспортних підрозділів.

3.7. Теоретично обґрунтовано підходи до забезпечення раціонального використання ресурсів шляхом оптимізації матеріальних і паливно-енергетичних балансів, а також до визначення рівня цін на взаємозамінні види ресурсів.

Одним з найважливіших напрямків забезпечення ефективності використання матеріальних ресурсів є оптимізація матеріальних балансів з урахуванням внутрішньовиробничих і зовнішніх зв'язків підприємства. Формування оптимальних матеріальних і паливно-енергетичних балансів підприємства є багатоваріантним і динамічним процесом, що відрізняється, крім того, багатокритеріальністю рішень. Причому самі ці критерії утворюють взаємозв'язану та взаємозумовлену ієрархічну систему, яка передбачає певну послідовність розрахунків з отриманням відповідних пріоритетів.

За критерії в запропонованих методичних розробках для оптимізації балансів обрано: точне і своєчасне виконання договірних зобов'язань, які визначають мету і основний зміст виробничого процесу; прибуток підприємства та ефективність витрат; раціональне використання виробничих потужностей; ефективність використання наявних ресурсів. Зовнішні зв'язки підприємства й організація внутрішньовиробничих технологічних потоків виступають як динамічні обмеження системи.

Головна задача при формуванні матеріальних балансів полягає в тому, щоб при наявних ресурсах і технологічних можливостях знайти найбільш доцільний варіант виконання переліку номенклатури кінцевої продукції. Оптимум визначається послідовно по зазначених критеріях, причому в кінці всіх необхідних ітераційних кроків забезпечується високий рівень ефективності виробничо-господарської діяльності.

Ще однією проблемою ефективного функціонування підприємства в умовах нестабільного постачання є ефективне використання взаємозамінних ресурсів, і, перш за все, - визначення рівня цін, який зумовлює доцільність використання такого ресурсу.

Основним принципом ринкового ціноутворення на взаємозамінні види ресурсів є рівна ціна за рівний корисний ефект для споживача. В умовах ринкової економіки це означає незмінність прибутку споживача будь-якого ресурсу, який заміщує, при його використанні замість продукції інших галузей або виробників. Такий підхід дає можливість визначити тільки граничнодопустимий рівень ціни, що забезпечує споживачу умову рівновигідності споживання обох ресурсів. Тому продукція, що заміщує, за інших рівних умов може бути більш конкурентоспроможною з позицій цінової конкуренції тільки в тому випадку, якщо її ціна нижче розрахункової граничнодопустимої.

Методичні підходи до оцінки рівня ціни продукції при використанні взаємозамінних ресурсів реалізовані на прикладі одного з найбільш масових відходів виробництва - доменного шлаку.

Граничнодопустимий рівень ціни для споживача продукції, яка заміщує, можна визначити за формулою:

$$C_{гш} = \frac{Z C_{п} - Z_{д} - Y Z_{п}^1}{1 - D_{д}} - Z_{т} - Z_{с}, \quad (5)$$

$$Z = \frac{\alpha - \beta}{1 - \beta}, \quad (6)$$

де $C_{г}$ - оптова ціна гранульованого шлаку, грн./т;

$C_{п}$ - оптова ціна портланд-цементу марки 600, грн./т;

$D_{д}$ - витрати сухих добавок (крім граншлаку), які задаються в шихту при помолі цементу, т/т;

$Z_{д}$ - витрати на всі добавки, крім граншлаку, грн./т цементу ($Z_{д}$, як і

$D_{д}$, - однакові як для портланд-цементу, так і для шлакопортланд-цементу);

Y - частка умовно-змінної частини у витратах на помол;

$Z_{п}^1$ - витрати на помол шлакопортланд-цементу, грн./т;

$Z_{т}, Z_{с}$ - транспортні витрати і витрати цементних заводів на підготовку граншлаку до помолу (сушіння й ін.), грн./т;

α - коефіцієнт співвідношення цін шлакопортланд-цементу і портланд-цементу марки 600;

β - коефіцієнт співвідношення витрат клінкеру на виробництво шлакопортланд-цементу та портланд-цементу марки 600.

Розроблена методика розрахунку граничнодопустимого рівня цін на граншлак показує, що ціна залежить від умов виробництва цементу на кожному конкретному заводі, тобто не може бути однаковим для всіх споживачів.

3.8. Запропоновані методичні рекомендації щодо оцінки економічної доцільності реструктуризації промислового підприємства та організації взаємодії маркетингової служби з іншими підрозділами підприємства.

Одним з напрямків підвищення конкурентоспроможності промислових підприємств у сучасних умовах є їх реструктуризація, особливо інтенсивно здійснювана в процесі приватизації. Виділення зі складу підприємств окремих підрозділів вимагає глибокого пророблення економічної доцільності реструктуризації.

Як критерій економічної доцільності реструктуризації запропоновано показник вартісної оцінки об'єкта реструктуризації, який базується на потенційній його прибутковості і відбиває ступінь зацікавленості власника від факту володіння підприємством.

Поняття вартісної оцінки об'єкта реструктуризації несе в собі ринкову характеристику доцільності володіння підприємством і показує максимальну його вартість як об'єкта купівлі-продажу для власника (як реального, так і потенційного) або стороннього інвестора. У зв'язку з цим у розрахунках необхідно зважати і на коефіцієнти можливого альтернативного використання

капіталу та винагороду за ризикованість укладення капіталу в підприємство, що розглядається.

Гранична умова для визначення вартості оцінки об'єкта реструктуризації може бути визначена з виразу:

$$P_0 \leq \sum_{t=0}^{t=n-1} \frac{D_t}{(1+k)^{n-1}} + \frac{P_n}{(1+k)^n}, \quad (7)$$

де P_0 — вартісна оцінка об'єкта реструктуризації;

D_t — сума чистого прибутку підприємства в t -ий рік;

n — строк, за який розраховується вартісна оцінка;

P_n — залишкова (ліквідаційна) вартість майна підприємства після закінчення строку $t=n$, яка містить у собі вартість основних засобів виробництва, довгострокових активів і вартість обігових коштів, запасів і дебіторської заборгованості (короткострокових активів) за винятком кредиторської заборгованості;

k — коефіцієнт, що враховує альтернативні варіанти використання капіталу та ступінь ризику при укладенні капіталу в підприємство, що розглядається.

При достатній рентабельності підприємства, тобто після резервування частини прибутку на виробничі потреби, виникає можливість виплати дивідендів власнику підприємства. При цьому формула для розрахунку має такий вигляд:

$$P_0 \leq \sum_{t=0}^{t=n-1} \frac{D_t - \Delta D_{ft} - \Delta D_{wt}}{(1+k)^{n-1}} + \frac{P_n}{(1+k)^n}, \quad (8)$$

де ΔD_{ft} — прибуток, який спрямовується на закуповування (відновлювання) основних фондів підприємства, грн;

ΔD_{wt} — прибуток, який спрямовується на поновлення обігових коштів, грн.

Потреба у фактичному відокремленні i -го підрозділу може бути на попередньому етапі визначена шляхом порівняння вартісної оцінки підрозділу в складі діючого підприємства з аналогічним показником такого підрозділу як окремого підприємства. Для цього на основі проведених маркетингових робіт здійснюється експертна оцінка обсягів робіт (продукції), які умовно виділений підрозділ може виконати на вільному ринку, змін у структурі умовно-постійних витрат, а також вартості переходу підприємства на послуги контрагента та заходів з фактичного відокремлення.

Якщо величина приросту вартісної оцінки об'єкта реструктуризації для конкретного підрозділу, що відокремлений при умовному розподілі, позитивна, то попередньо можна рекомендувати виділити його в самостійне підприємство.

Розроблені методичні засади оцінки економічної доцільності реструкту-

ризації підприємств реалізовано на Мелітопольському ВАТ "Автокольорлит" (табл.2).

Таблиця 2
Розрахунок вартісної оцінки об'єктів реструктуризації

Підрозділ підприємства	Вартісна оцінка об'єкта реструктуризації				
	у складі підприємства тис. грн.	як самостійне підприємство тис. грн.	реструктуризація з залученням інвестицій		
			обсяг інвестицій, тис.грн.	строк повернення, р.	тис. грн.
Цех алюмінієвого лиття	5590	6739	5460	8	14749
Цех магні(вого лиття	-484	-471	19414	8	10201
Цех чавунного лиття	-10885	-5471	18200	6	6142
Цех сталюного лиття	-11985	-11580	5096	7-8	717
Разом по підприємству	-17764	-10783	48170	x	31809

Виконані розрахунки свідчать, що при відокремленні зазначених підрозділів вартісна оцінка об'єкта реструктуризації збільшується, але залишається від'ємною (за винятком цеху алюмінієвого лиття). Економічно доцільним виділення їх в самостійні підприємства стає за умови залучення необхідних інвестицій.

В дисертації запропоновано рекомендації щодо процедури проведення реструктуризаційного аналізу та варіанти організаційних структур управління відокремленими структурними підрозділами на базі структур холдингового типу.

Аналіз ефективності організації управління маркетинговою службою підприємств показує, що однією з основних проблем у цій сфері є чіткий розподіл функцій усередині служби та організація її скоординованої взаємодії з іншими структурними підрозділами підприємства. Особливо актуальною є ця проблема для великих промислових підприємств, які характеризуються гоміздкою та багатоланковою структурою управління.

В дисертації обгрунтована необхідність поглибленої внутрішньої функціональної диференціації маркетингової служби підприємства та запропонована її структура. Розроблена графіко-функціональна модель взаємодії маркетингової служби з іншими підрозділами підприємства, в основу якої покладено принцип синтезу операційних автоматів, зв'язаних між собою магістральними операційними шинами. Кожен відділ маркетингової служби в графіко-функціональній моделі представлений у вигляді операційного автомата (логіко-функціональний пристрій, що виконує списковий набір мікрооперацій і логічних умов).

Чітка конкретизація функцій усіх підрозділів маркетингової служби, запропонована в дисертації, дозволить визначити організаційно-функціональні зв'язки між ними, виявити потоки інформації з метою їх оптимізації та комп'ютеризації.

4. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У дисертації проведено дослідження організації функціонування промислових підприємств на методологічному, теоретичному та практичному рівнях, що дало змогу розробити новий підхід щодо організаційно-економічної концепції забезпечення їх конкурентоспроможності.

На підставі виконаних досліджень рекомендується:

при дослідженні конкурентоспроможності підприємств застосовувати сформульовані в дисертації принципи, які дають змогу виявити системний динамічний характер досліджуваної категорії;

досліджувати особливості механізму впливу зовнішнього і внутрішнього середовища на конкурентні позиції підприємств за допомогою розробленої класифікації чинників;

формувати раціональну організацію виробництва, виходячи з необхідності забезпечення стійкого протікання виробничих процесів на базі динамічних ітеративних моделей з одночасною оптимізацією основних параметрів виробництва;

обґрунтовувати раціональну організацію технічного обслуговування, ремонту, комплексної реконструкції і модернізації технологічного устаткування з позицій комплексної оптимізації сполучення цих заходів із основним виробничим процесом;

враховувати особливості внутрішніх і зовнішніх зв'язків підприємства при розробці й оптимізації матеріальних і паливно-енергетичних балансів;

формувати обґрунтовану цінову політику підприємства на взаємозамінні види ресурсів, виходячи з ефекту у споживача при використанні альтернативних видів ресурсів;

визначати економічну доцільність реструктуризації промислових підприємств з урахуванням потенційної прибутковості відокремлюваних підрозділів та обґрунтовувати раціональну структуру управління реструктуризованими підприємствами;

організовувати управління маркетинговою діяльністю з урахуванням необхідності глибокої функціональної диференціації та раціональної взаємодії з іншими підрозділами підприємства.

5. СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ НАУКОВИХ РОБІТ

Монографії

5.1. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия в условиях формирования рыночных отношений. - Харьков: ХГЭУ, 1997. - 248 с.

5.2. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: методология исследования и оценки. - ХГЭУ. - Харьков, 1996. - 118 с. - Деп. в ГНТБ Украины, 05.07.96, №1551 — Ук96.

5.3. Иванов Ю.Б. Система факторов конкурентоспособности предприятия. /Препринт научного доклада.- Уфа: Уфимский научный центр РАН, 1995. - 32с.

5.4. Иванов Ю.Б., Кравченко Ю.І., Хоменко М.М. Вступ до бізнесу. - К.: ТОВ "Лібра", 1995. - 256 с.

5.5. Б. Видеке, Иванов Ю.Б. Система рациональной организации металлургического производства. - Харьков: Основа, 1994. - 174 с.

Статті і тези доповідей наукових конференцій

- 5.6. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность в системе категорий рыночной экономики. // Бизнес Информ. - 1994. - № 11 (92). - С. 11-13.
- 5.7. Иванов Ю.Б. Конкурентоспособность предприятия: теоретико-методологический аспект. - У кн.: Збірник наукових праць, 1994р., ч.2. - Кременчук: Б.и., 1995. - С.74-78.
- 5.8. Иванов Ю.Б. Отчисления в инновационные фонды. // Налоги и бухгалтерский учет. - 1996. - № 42 (90). - С.19-23.
- 5.9. Иванов Ю., Ахашев В., Зоркин С. Приватизация: цели, проблемы и первый опыт предприятий. // Бизнес Информ. - 1994. - № 10 (91). - С. 15-17.
- 5.10. Иванов Ю. Финансовые санкции в государственном регулировании хозяйственной деятельности предприятий. // Налоги и бухгалтерский учет. - 1996. - № 14 (62). - С.26-35.
- 5.11. Wiedecke B., Ivanov Y.B., Sokolov O.V. Organisatorische und ökonomische Aspekte bei der Durchführung von Reparaturen in der Metallurgie. // Neue Hütte.- Leipzig: Montanwissenschaftliche Besselshaf der DDR in der Kammer der Technik. - 1988. - № 10. - P. 386-389.
- 5.12. Иванов Ю. Особенности нового механизма амортизации. // Налоги и бухгалтерский учет. - 1996. - № 41 (89). - С.28-30.
- 5.13. Иванов Ю.Б. Калькулирование себестоимости промышленной продукции (комментарий к новому Типовому положению). // Налоги и бухгалтерский учет. - 1996. - № 30 (78). - С.29-30.
- 5.14. Гавриш А.М., Иванов Ю.Б. Экономические аспекты управления ритмичностью внутриотраслевых поставок. // Вестник Харьковского политехнического института. "Технический прогресс и эффективность производства". - Харьков: Вища школа, 1987, № 242, вып. 14. - С. 16-18.
- 5.15. Иванов Ю.Б., Котляров Е.И. Совершенствование поставок коксующихся углей. // Республиканский межведомственный научно-технический сборник "Экономика и организация промышленного производства". - К.: Техника, 1991, вып.27. - С.39-43.
- 5.16. Иванов Ю.Б., Соколов О.В. Стимулирующая роль оптовых цен в повышении качества продукции в черной металлургии. // Республиканский межведомственный научно-технический сборник "Экономика и организация промышленного производства". - К.: Техника, 1987, вып. 23. - С. 19-21.
- 5.17. Иванов Ю.Б., Хоменко Н.М. Стимулирование дисциплины внутриотраслевых поставок в черной металлургии. // Республиканский межведомственный научно-технический сборник "Экономика и организация промышленного производства". - К.: Техника, 1988, вып. 24. - С.25-28.
- 5.18. Штец К.А., Козлов В.В., Иванов Ю.Б., Могилюк В.А. Автоматизация оперативного учета производства на металлургических предприятиях. // Республиканский межведомственный научно-технический сборник "Экономика и организация промышленного производства". - К.: Техника, 1985, вып. 21. - С.84-88.
- 5.19. Приймак Л.И., Иванов Ю.Б. Анализ состояния внутрипроизводственного хозрасчета в условиях коксохимического завода. // Республиканский межведомственный научно-технический сборник "Экономика и организация промышленного производства". - К.: Техника, 1991, вып 27. - С. 76-78.
- 5.20. Бринь В.С., Иванов Ю.Б. Автоматизация разработки организационных решений в проектах металлургических объектов. // Республиканский межведомственный научно-технический сборник "Экономика и организация промышленного производства". - К.: Техника, 1993, вып. 29. - С. 16-21.
- 5.21. Иванов Ю.Б., Хоменко Н.М. Организация производства и поставки кокса со стабилизированными свойствами. // Металлургическая и горнорудная промышленность. - 1988. - № 1 (147). - С. 10-12.
- 5.22. Гончаров В.И., Иванов Ю.Б. Качество продукции и окружающая среда.

// Известия высш. учебн. завед. Черная металлургия. - 1990. - № 10. - С.68-69.

5.23. Wiedecke B., Chomenko N., Ivanov Y.B. ökonomische Betrachtungen zu Instandhaltungsmabnahmen in der Metallurgie.// Neue Hütte. - Leipzig: Montanwissenschaftliche Besselshaft der DDR in der Kammer der Technik. -1986. - № 10. - P. 380-383.

5.24. Wiedecke B., Ivanov Y.B. Komplexe Rekonstruktion und Modernisierung von Struktureinheiten metallurgischer Betriebe. // Neue Hütte. - Leipzig: Montanwissenschaftliche Besselshaft der DDR in der Kammer der Technik. - 1987. - № 1. - P. 29-31.

5.25. Wiedecke B., Ivanov Y.B. Optimale Produktionsplanung und Auftragserfüllung in Walzwerken. // Neue Hütte. - Leipzig: Montanwissenschaftliche Besselshaft der DDR in der Kammer der Technik. - 1985. - № 9. - P. 332-334.

5.26. Иванов Ю.Б., Приймак Л.И., Ганин В.И. Бригадный хозрасчет - эффективная форма работы предприятия. - В тематич. сборн.: "Совершенствование методов планирования и управления в черной металлургии". - М.: Металлургия, 1990. - С. 14-24.

5.27. Wiedecke B., Ivanov Y.B. Zusammenhang zwischen Materialintensität und Qualität der Produktion. // Neue Hütte. - Leipzig: Montanwissenschaftliche Besselshaft der DDR in der Kammer der Technik. -1986. - № 3. - P. 102-105.

5.28. Wiedecke B., Ivanov Y.B., Romanenko N.T. Erhöhung der Brennstoff- und Wärmeenergienutzung durch Vervollkommnung des organisatorisch - technischen Produktionsniveaus. // Neue Hütte. - Leipzig: Montanwissenschaftliche Besselshaft der DDR in der Kammer der Technik. - 1985, - № 5. - P. 184-187.

5.29. Иванов Ю.Б. Устойчивость работы предприятий и их конкурентоспособность. - В кн.: Тез. докл. Укр. науч.-практ. конф. "Экономика и кадры Украины", 27-28 сент. 1994 г., ч.2. - Харьков: Б.и., 1994. - С. 35-37.

5.30. Иванов Ю.Б. Конкурентоспроможність підприємства та її взаємозв'язок з конкурентоспроможністю продукції. - В кн.: Тез. доп. "Проблеми формування й розвитку регіональних механізмів господарювання", березень, 1994 р. - Харків: ХДУ, 1994. - С. 57.

5.31. Иванов Ю.Б. Макроэкономические аспекты конкурентоспособности промышленных предприятий. - В кн.: Тез. докл. Укр. науч.-практ. конф. "Экономика и кадры Украины", 24-25 сент. 1994 г., ч.1. - Харьков: Б.и., 1994. - С. 39-40.

5.32. Иванов Ю.Б. Окружающая среда и конкурентоспособность предприятия. - В кн.: Науч. труды регион. науч.-технич. конф. "Проблемы создания новых машин и технологий", 23-24 янв. 1996г. - Кременчуг: КФ ХГПУ, 1996. - С.177-179.

5.33. Иванов Ю.Б., Барвинок И.В. Техничко-технологические факторы конкурентоспособности предприятия. - В кн.: Науч. труды регион. науч.-технич. конф. "Проблемы создания новых машин и технологий", 23-24 янв. 1996г. - Кременчуг: КФ ХГПУ, 1996. - С. 179-180.

5.34. Иванов Ю.Б. Принципы исследования и оценки конкурентоспособности предприятия. - В кн.: Науч. труды регион. науч.-технич. конф. "Проблемы создания новых машин и технологий", 23-24 янв. 1996г. - Кременчуг: КФ ХГПУ, 1996. - С. 180-182.

5.35. Гончаров В.И., Иванов Ю.Б., Северинов А.В. Об объективности нормирования параметров качества окружающей среды. - В кн.: Тез. докл. Укр. науч.-практ. конф. "Маркетинг и управление инновациями", 28-29 сент. 1993г., ч.1. - Харьков: Б.и., 1993. - С. 15.

5.36. Иванов Ю.Б. Экономические санкции в стимулировании качества поставки. - В кн.: Тез. докл. областной эконом. конф. молодых ученых и специалистов "Проблемы совершенствования хозяйственного механизма в условиях интенсификации производства", 12-13 марта 1986г. - Свердловск: Б.и., 1986. - С. 98.

5.37. Гончарова Н.М., Иванов Ю.Б., Шалабанов С.В. Оптимизация плана-графика ремонта оборудования с использованием ЭВМ. - В кн.: Тез. докл. к зональной конф. "Совершенствование экономики, организации и управления вспомогательным произ-

водством (проблемы и опыт)", 18-19 марта, 1985г. - Пенза: Б.и., 1985. - С. 32-34.

5.38. Иванов Ю.Б., Ахашев В.В. О влиянии приватизации на устойчивость работы промышленных предприятий. - В кн.: Тез. докл. Укр. науч.-практ. конф. "Экономика и кадры Украины", 27-28 сент. 1994 г., ч.2. - Харьков: Б.и., 1994. - С. 38.

5.39. Иванов Ю.Б., Веретенникова О.Б. Хозяйственные связи в условиях полного хозрасчета. - В кн.: Тез. докл. науч. конф. молодых ученых и специалистов "Актуальные проблемы совершенствования хозяйственного механизма", 15-17 сент. 1988 г. - Харьков: Б.и., 1988. - С.72-73.

5.40. Иванов Ю.Б., Видеке Б. Комплексная оптимизация ремонтов металлургического оборудования. - В кн.: Тез. докл. Всесоюз. конф. молодых металлургов-исследователей "Проблемы повышения технического уровня производства черных металлов и сплавов", 20-22 мая 1987г. - Донецк: Б.и., 1987. - С. 78-79.

5.41. Иванов Ю.Б., Видеке Б. Научно-технический прогресс и повышение эффективности внутриотраслевого кооперирования. - В кн.: Тез. докл. областной эконом. конф. молодых ученых и специалистов "Научно-технический прогресс и эффективность промышленного производства в свете постановления ЦК КПСС и Совета Министров СССР "Об ускорении научно-технического прогресса в народном хозяйстве". - Свердловск: Б.и., 1985. - С. 5-6.

5.42. Гончаров В.И., Иванов Ю.Б. К оценке экономического ущерба от потерь сырья с отходящими газами и выбросами промышленных производств. - В кн.: Тез. докл. регионал. науч.-метод. конф. "Экологическое образование и воспитание студентов". - Харьков: ХПИ, 1992. - С. 8-9.

5.43. Иванов Ю.Б., Приймак Л.И., Романенко О.Н. Об оценке конкурентоспособности предприятия. - В кн.: Тез. докл. Укр. науч.-практ. конф. "Маркетинг и управление инновациями", 28-29 сент. 1993г., ч.1. - Харьков: ХИЭИ, 1993. - С. 36-37.

5.44. Иванов Ю.Б., Романенко О.Н. Налогообложение и эффективность производства. - В кн.: Тез. докл. науч.-практ. конф. "Проблемы подготовки кадров для работы в условиях рыночной экономики", 29-30 сент. 1992г., ч.1. - Харьков: Б.и., 1992. - С. 65-66.

5.45. Иванов Ю.Б., Романенко О.М., Ахашев В.В. Про механізм впливу ефективного використання ресурсів на підвищення конкурентоспроможності підприємства. - У кн.: Тез. доп. "Проблеми формування й розвитку регіональних механізмів господарювання", березень, 1994. - Харків: ХДУ, 1994. - С. 58.

5.46. Романенко Н.Т., Иванов Ю.Б., Васильева Т.Ю., Романенко О.Н. Оптимизация производственной программы выпуска товаров народного потребления. - В кн.: Тез. докл. науч.-практ. конф. "Проблемы подготовки кадров для работы в условиях рыночной экономики", 29-30 сент. 1992г., ч.1. - Харьков: Б.и., 1992. - С. 59-60.

5.47. Штец К.А., Хоменко Н.М., Иванов Ю.Б. Материальное стимулирование своевременной обработки магистральных вагонов на металлургических предприятиях. - В кн.: Тез. докл. и выступ. Всесоюз. науч.-практ. конф. "Современные проблемы повышения производительности труда в промышленности", 24-26 окт. 1985г. - Донецк: ИЭП АН УССР, 1985. - С.44-45.

5.48. Романенко О.Н., Иванов Ю.Б., Романенко Н.Т. Обоснование договорных цен на доменные гранулированные шлаки для производства цемента. - В кн.: Тез. докл. научно-практ. конф. "Проблемы подготовки кадров для работы в условиях рыночной экономики", 29-30 сент. 1992 г., ч.1. - Харьков: Б.и., 1992. - С. 201-202.

Крім названих вище друкованих робіт дослідження згідно з темою дисертації відображені ще у 16 виданнях, статтях, тезах доповідей конференцій.

Ivanov Y.B. Organization-economic problems of ensuring of industrial production competitiveness in terms of market relations formation.

The dissertation in form of manuscript for scientific degree of Doctor of Economics, speciality 08.06.01 - "Economics of Enterprises and Methods of Management". Kharkov State University of Economics, Kharkov, 1997.

Results of theoretic research and methodical elaborations in the sphere of organization-economic directions of provision of industrial production competitiveness are being defended. Economic essence of the category "competitiveness of an enterprise" and its interrelation with other categories of market economy; theoretic basis of factors' classification and principles of research of competitiveness of an enterprise have been studied. Theoretic-methodical basis of organisation and management of stability in production process course have been proposed. Complex of methodical recommendations on efficient organisation of logistics of industrial process, usage of material resources and assessment of economic efficiency of restructuring of enterprises have been elaborated.

Иванов Ю.Б. Организационно-экономические проблемы обеспечения конкурентоспособности промышленных предприятий в условиях формирования рыночных отношений.

Диссертация в форме рукописи на соискание научной степени доктора экономических наук по специальности 08.06.01 - "Экономика предприятий и формы хозяйствования". Харьковский государственный экономический университет, Харьков, 1997.

Защищаются результаты теоретических исследований и методологические разработки в области организационно-экономических направлений обеспечения конкурентоспособности промышленных предприятий. Исследована экономическая сущность категории "конкурентоспособность предприятия" и ее взаимосвязь с другими категориями рыночной экономики. Разработаны теоретические основы классификации факторов и принципы исследования конкурентоспособности предприятия. Предложены теоретико-методологические основы организации и управления устойчивостью хода производственных процессов. Разработан комплекс методических рекомендаций по рациональной организации материально-технического обеспечения производственного процесса, использованию материальных ресурсов, оценке экономической эффективности реструктуризации предприятий.

Ключові слова: конкурентоспроможність, промислове підприємство, системний підхід, організаційно-економічні чинники, внутрішнє середовище, організація виробництва, стійкість виробничого процесу, оперативне планування, управління, реструктуризація.

Іванов Юрій Борисович

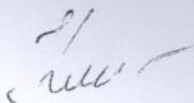
**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН**

Спеціальність 08.06.01 - "Економіка підприємств і форми
господарювання"

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Відповідальний за випуск
доктор економічних наук,
професор

Т.С.Клебанова

Підписано до друку *13.05.97.* Формат 60x84 1/16

Папір друкарський № 1. Друк офсетний. Обсяг 2,0 ум.-друк. арк.

Тираж 100 прим. Зам. № *245* Безкоштовно

РВВ ХДЕУ, 310001, м. Харків, пр. Леніна 9-а

436550

AB 37.794